

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

ge research tasks as a means of forming a competent speaker]. *Ukrainian language and literature in schools of Ukraine*, No. 6, pp. 8–11; No. 7/8, pp. 66–70. [in Ukrainian].

8. Omelchuk, S. (2012). Tezaurus osnovnykh vydiv doslidnytskykh zavdan [Thesaurus of the main types of research tasks]. *Dyvoslovo*. No. 4, pp. 2–6. [in Ukrainian].

9. Sakalyuk, O. & Mysenko, V. (2020). Rozvytok doslidnytskykh umin uchniv 3–4 klasiv v alternatyvnykh shkolakh Ukrainy [Development of research skills of 3rd – 4th grade students in alternative schools of Ukraine]. *A young scientist*, No. 3 (79), pp. 408–411. [in Ukrainian].

10. Slovnyk-dovidnyk z ukrayinskoyi linhvodydaktyk: navch. posib. (2013). [Dictionary-handbook of Ukrainian lan-

guage didactics: teaching. manual]. (Ed.). M. Pentylyuk. Kyiv, 149 p. [in Ukrainian].

11. Sushchenko, L. (2022). Dydaktychni zasady formuvannya doslidnytskoyi kompetentnosti здобувачів початкової освіти у протсесі навчання: результати дослідження [Didactic principles of formation of research competence of students of primary education in the learning process: research results]. *Academic studies. Series: Pedagogy*, No. 2, pp. 42–49. [in Ukrainian].

12. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи (2019). [Typical educational programs for general secondary education institutions: 1–2 and 3–4 grades]. Kyiv, 336 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.10.2023

УДК 373.3.016:7]:159.954.4

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290856>

Оксана Кулик, магістр
Київського університету імені Бориса Грінченка
Роксолана Шпіца, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто наукову проблематику розвитку креативності першокласників на уроках інтегрованого курсу “Мистецтво”. Уточнено сутність поняття на перетині дефініцій “креативність” і “творчість”. Означено тлумачення ключових і дотичних категорій у педагогічній літературі та їх зміст. Визначено структуру креативності. Розглянуто умови її розвитку. Адаптовано та розроблено серію вправ й завдань для розвитку креативності першокласників на уроках мистецтва. Розглянуто варіанти їх використання у практичній діяльності вчителя з учнями 1 класу відповідно до змістового наповнення підручників з мистецтва. Спираючись на науково-педагогічні джерела, встановлено недостатню розробленість наукової проблеми. Відтак постає необхідність розроблення не тільки варіантності вправ, але і творчих завдань, прийомів та методів для розвитку креативності школярів 1 класу.

Ключові слова: мистецтво; структура; креативність; розвиток; учні 1 класу; урок мистецтва.

Табл. 1. Літ. 13.

Oksana Kulyk, Master Student of Kyiv Boris Hrinchenko University
Roksolana Shpitsa, Ph.D. (Pedagogy), Senior Lecturer of the
Elementary Education Department,
Kyiv Boris Hrinchenko University

DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF FIRST GRADE STUDENTS IN ART LESSONS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

The article interpretation of the concept “creativity” has been clarified. Having analyzed the layer of scientific research, a number of common views on this phenomenon have been outlined. Thus, creativity is considered as: the general ability to be creative; personality trait; the ability of the individual to go beyond the given situation, to create original values; the process of manifesting one’s own individuality; personality characteristic. Therefore, we interpret the creativity of 1st-grade students as a quality characteristic of a schoolboy who is able to think originally, generate creative ideas, go beyond the proposed artistic situation, and show his individuality in creative activity. The structure of creativity of 1st grade students is proposed. It includes 3 components: artistic and cognitive (includes creative thinking and perception); emotional-motivational (a positive emotional attitude to the persistent need for creative activity in an art class) and activity-creative (means the realization of the creative features of the student of education at the behavioral level).

Taking into account the age characteristics of first-graders and the outlined conditions, we have developed a number of exercises and tasks for the development of creativity of first-graders. Among them: “Artist-improviser”, “Young composer”, “Vocal improvisation”, “Color kaleidoscope”, “Do-mi-solka”, “Colored lizard that sings”, “Strange architect”, “Chameleon”, “Two notes – two words”, “Music drawing”. Some of them are developed using mobile applications and component music laboratories,

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

so they can be used during distance learning in martial law. The described pedagogical problem does not cover all aspects. There is a need to expand the series of creative tasks for the development of creativity and provides prospects for further study.

Keywords: art; structure; creativity; development; 1st grade students; art lesson.

Постановка проблеми. Наше суспільство перейшло на вищий етап розвитку, що зумовлює необхідність в особистості, здатній змінюватися відповідно до вимог соціуму, розвиватися, виявляти креативність при виконанні завдань, продукувати нові нестандартні ідеї та бути гнучкою до викликів сьогодення. Саме вміння здобувати й обробляти інформацію, застосовувати її у власних цілях, генерувати цікаві ідеї стало невід'ємною частиною розвитку людини в ХХІ ст. Це пов'язано з нагальними освітніми пріоритетами й інтеграційними процесами. Їх зупинити неможливо. Саме вони впливають на всю систему освіти, яка має на меті гарантувати розвиток учнів, щоб зробити їх конкурентоспроможними. Так, школярі повинні бути компетентними, креативними, самостійними та гнучкими до будь-яких освітніх викликів, оскільки змінюються вимоги до навчання.

У нормативних документах (Закон України "Про освіту" [4, 1], Державний стандарт початкової освіти [3, 1], Концепція НУШ) зазначено, що творчий розвиток, а зокрема розвиток креативності є пріоритетним напрямом формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Цьому сприяють предмети інваріантної складової базового навчального плану (предметів художньо-естетичного циклу). Серед них, інтегрований курс "Мистецтво". Саме завдяки його змістовому наповненню відбувається вплив пропонованих творів мистецтва на емоційну сферу дитини. Вони сприяють розвитку творчості та креативності учнів. Сьогодні у світлі бурхливих дискусій про необхідність розвитку креативності особистості загальноосвітніх закладів, відіграють важливу роль у створенні розвивального підґрунтя для цього. Відповідно, виникає потреба в такій організації освітньої діяльності, яка б стимулювала розвиток креативності здобувачів освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Концептуальні положення щодо сутності та структури креативності розглянуті у працях Дж. Гілфорда, Е. Торренса, Д. Лаверта, Р. Стернберга, К. Урбана, Дж. Хейса, Т. Ембайла, Д. Треффінджера та інших науковців. Закономірності її формування та проведені дослідження висвітлені такими вченими, як В. Фрицок, І. Шахіна, О. Дунаєва, Л. Талбанаш, В. Сластьонін, В. Дружинін, Т. Воробйова, Л. Олексієнко, О. Карлова, Ю. Гатанов, С. Понасенкова та ін. Проблематику розвитку креативності вивчали з різних аспектів такі науковці: В. Павленко (розвиток креативності молодших школярів); О. Антонова (технологія розвитку креативності); І. Гриненко (педагогічні умови розвитку креативності); І. Подорожна (розвиток креативності майбутнього вчителя);

В. Ворожбіт-Горбатюк (техніки розвитку креативності особистості) та інші.

Мета статті – уточнити сутність категорії "креативність" і дотичних понять і на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми окреслити структурно-компонентний склад креативності першокласника; у результаті аналізу науково-методичних джерел розробити серію адаптованих й авторських вправ для розвитку креативності здобувачів освіти 1 класу.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства запит на креативну особистість зростає. Це відображено у Законі України "Про освіту" [4, 1], Державному стандарті початкової освіти [3, 1] та інших нормативних документах. Відповідно, система навчання в українських школах зазнає змін. Вона спрямована на розвиток креативності учнів, оскільки більшості випускникам непросто використовувати отримані в загальноосвітніх закладах знання під час розв'язання проблемних життєвих ситуацій. Так, освіта повинна забезпечувати не лише формування у здобувачів освіти системи знань та наукового світогляду, а й розвиток їхньої креативності, навичок самостійного наукового пізнання і творчої самореалізації школярів.

Широкий пласт психолого-педагогічних і мистецьких наукових розвідок, що окреслює сутність зазначеної категорії, її зміст, структуру, техніки розвитку, свідчить про зацікавленість учених зазначеною проблематикою. У наукових джерелах трактування поняття різняться, оскільки немає єдиної усталеної думки щодо природи креативності. Для уточнення сутності поняття "креативність" у контексті мистецької початкової освіти та її структурних складових, розглянемо сутність феномену на перетині дотичних дефініцій.

Поняття "креативність" не є новим. Уперше до наукового обігу цей термін ввів Д. Сімпсон у 1922 р. Він розумів під креативністю здатність людини відмовлятися від стереотипних способів мислення. Зазначимо, що його етимологія походить від лат. "creatio", що дослівно означає "створення". Прийнято вважати, що креативність – творча, новаторська діяльність; термін, яким, як правило, окреслюються творчі здібності індивіда. Вони характеризуються здатністю людини до продукування нових ідей і входять в структуру обдарованості як незалежний фактор.

Так, Дж. Гілфорд визначав креативність як загальну творчу здатність особистості, що базується на інтелектуальних функціях. Він виокремлював її характеристики, серед яких визначав здатність до виявлення проблеми, гнучкість, швидкоплинність думки, здатність наповнювати чимось новим об'єкт

дослідження, оригінальність і здатність до вирішення проблеми [12, 54]. Вчений виділяв чотири основні параметри креативності: оригінальність, семантичну, образно-адаптивну та семантично спонтанну гнучкість [12, 54].

Згодом, науковець окреслив шість складників – параметрів креативності. Серед них автор виокремив: здатність до виявлення і постановки проблем; здатність до генерування великої кількості ідей; гнучкість – продукування різноманітних ідей; оригінальність – спроможність продукувати віддалені асоціації, незвичні відповіді, відповідати на подразники нестандартно; здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі; уміння розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу. Детально вивчаючи сутність досліджуваної категорії, науковець виокремив інтелектуальні здібності, що характеризують креативність. Серед них: швидкість думки (кількість ідей, що виникають за одиницю часу), гнучкість думки (здатність переключатися з однієї ідеї на іншу), оригінальність (здатність виробляти ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих поглядів), допитливість (чутливість до проблем у навколишньому світі), здатність до розробки гіпотези, ірреальність (логічна незалежність реакції від стимулу), фантастичність (повна відірваність відповіді від реальності за наявності логічного зв'язку між стимулом і реакцією), здатність долати проблеми (здатність до аналізу і синтезу), здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі [12, 54].

Зі свого боку, Л. Талбанаш зазначав, що креативність це – творча, новаторська діяльність. Цим терміном він окреслював творчі здібності індивіда, що характеризуються здатність до продукування принципово нових ідей і що входять до структури обдарованості як незалежний фактор. Автор зазначає, що раніше в науково-довідкових джерелах використовувався термін “творчі здібності” для означення здатності генерування нових, нестандартних ідей, однак згодом, саме слово “креативність” стало його відповідником [11, 9].

Також “креативність” трактують як здатність, що відображає глибинну властивість індивідів створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення; розвиток творчої особистості, здатної виходити за межі відомого, приймати нестандартні рішення, створювати продукти, що характеризуються новизною.

Вітчизняна дослідниця, В. Ворожбіт-Горбатюк розглядає креативність як здатність особистості нестандартно бачити шляхи подолання проблеми, застосовувати критичне сприймання і аналітику для прийняття конструктивних рішень у різних сферах життєдіяльності. Детально розглядаючи зазначене поняття, вона виокремлює техніки розвитку креативності, акцентуючи увагу на історії, сучасних тенденціях та досвіді розвитку креативності [2, 56].

Дослідниця С. Сисоєва розглядає креативність як: *фундамент* творчої особистості (її детермінантою виступає творча активність індивіда); *сукупність* творчих задатків, умінь особистості (вони зумовлюють певний рівень і характер розвитку творчих якостей особистості, її пізнавальних процесів, мислення, знань, умінь і навичок із урахуванням певних об'єктивних умов); *явище* інтегративного характеру забезпечує функціонування актуальної зони творчої діяльності людини [9, 127].

Авторка чітко визначає трактування поняття “креативність” та дотичних категорій “творчі здібності”, “творчість”, “обдарованість”, розводячи їх та даючи чітке визначення кожному. Креативність, зазначає вона, здібності швидко і нестандартно розв'язувати інтелектуальні (навчальні) задачі. С. Сисоєва підтримує думку зазначених вище науковців і виокремлює основні ознаки креативності. Серед них: оригінальність, семантична гнучкість, образна адаптивна гнучкість, семантична спонтанна гнучкість (авт. Д. Гілфорд); здатність до загостреного сприйняття недоліків, прогалин у знаннях, недостатніх елементів, дисгармонії (авт. Е. Торренс); схильність до самоактуалізації, швидкість мовлення, імпульсивність, незалежність суджень, оригінальність, широта інтересів (авт. К. Роджерс, А. Маслоу). Водночас вона визначає креативність як процес творчого мислення. Детально вивчаючи цю наукову категорію, авторка аналізує різні класифікації фаз творчого мислення і зводить їх до п'ятих основних: підготовка (свідома робота); дозрівання (несвідома робота); натхнення (перехід від несвідомої до свідомої роботи); розвиток ідеї (перевірка дійсності); кінцеве оформлення (свідома робота) [9, 127].

Зі свого боку, термін “творчі здібності”, – як зазначає С. Сисоєва, – доцільно використовувати, коли мова йде про яскраво виражену творчу здатність людини (до співу, малювання, літератури, перевтілення в образ того, чи іншого героя п'єси) [9; 131].

Похідною інтелекту, що заломлюється через мотиваційну сферу особистості, яка або гальмує, або стимулює її прояв авторка вважає саме творчість. Зовнішнім виявом творчості в дитинстві вона вважає наявність: швидкого розвитку мислення і мовлення; ранньої захопленості (музикою, малюванням, поезією, читанням, рахуванням, конструюванням); допитливості (цікавить все нове) та дослідницької активності. Крім того, загальною характеристикою і структурним компонентом творчого потенціалу дослідниця вважає саме пізнавальну потребу [9, 131].

Сутність поняття “обдарованість” з точки зору авторки виступає цілісним виявом здібностей особистості в діяльності, загальною якістю інтегрованої у діяльності сукупності здібностей. Також науковець виокремлює два показники міри вияву обдарованості та два типи. Серед показників називає: міру вияву окремих здібностей та міру інтегрованості окремих

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

здібностей у діяльності. Інтелектуальна обдарованість та творча обдарованість авторка відносить до типів обдарованості [9, 130].

Розвиток креативності пов'язаний зі створенням якісно нового продукту в процесі навчання. Креативність молодшого школяра, за визначенням Т. Воробійової, – це загальна характеристика особистості учня, яка виявляється передусім у навчально-пізнавальній діяльності й зумовлює творчу спрямованість дитини, її здатність до самостійного вибору оптимального та оригінального шляху виконання навчальних завдань, створення нових ідей, продуктів, новизна яких може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною [1, 15].

У процесі розвитку креативності у молодшого школяра розкриваються креативні здібності, які є фундаментальною частиною здібностей людини та використовуються у творчій та пізнавальній діяльності. Під креативними здібностями школяра В. Павленко розглядає комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що обумовлюють здатність учня успішно здійснювати навчально-творчу діяльність. Автор зазначає, що вони розкриваються і розвиваються у процесі цієї ж навчально-творчої діяльності в умовах навчально-виховного процесу [7, 15].

Спираючись на систематизацію матеріалів В. Павленка та дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених, так визначаємо структурно-компонентний склад креативності учнів 1 класу на уроках мистецтва. З-поміж складників виокремлюємо: креативне мислення, креативну уяву, креативну грамотність. Зазначимо, що вони тісно пов'язані між собою і можуть розвиватися у процесі навчально-творчої діяльності на уроках мистецтва одночасно. Креативна уява визначається як володіння учнями такими вміннями, які допомагають створювати нові художні образи; встановлювати нові зв'язки між об'єктами, явищами, поняттями мистецтва тощо. Зі свого боку, другу складову креативності учня 1 класу – креативне мислення, визначаємо як творчу спрямованість усіх видів діяльності здобувачів освіти. Критичне мислення означаємо як здатність школяра аналізувати твори мистецтва, оцінювати художню інформацію, самостійно обирати оптимальні шляхи виконання креативних завдань [8, 152].

Спираючись на дослідження В. Павленка, пропонуємо таку структуру креативності учнів 1 класу. До неї входять три компоненти:

- 1) мистецько-когнітивний (включає креативне мислення і сприйняття);
- 2) емоційно-мотиваційний (позитивне емоційне ставлення до стійкої потреби у творчій діяльності на уроці мистецтва);
- 3) діяльнісно-творчий (означає реалізацію креативних рис здобувача освіти на поведінковому рівні.

Науковець В. Павленко зазначає, що для оптимального розвитку креативності важливо, щоб учи-

тель створив умови. Однак його роль у цьому процесі не обмежується лише створенням психологічного клімату. Вона полягає ще й у тому, щоб активно допомогти дитині у розвитку креативності [7, 17].

Узагальнивши досвід науковців, автор визначив умови, сприятливі для розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку. З-поміж них – внутрішні (психофізіологічні надбання розвитку мовлення, сформованість наочно-образного, образно-схематичного, логічного мислення, достатній рівень розвитку творчої уяви, довірливої уваги, образної та смислової пам'яті); соціальні надбання (готовність до впливів дорослих; засвоєння норм і правил поведінки; оволодіння способами навчання, пізнання навколишнього світу); інтелектуальний, практичний, емоційний досвід та зовнішні умови (створення у класі креативного освітнього середовища для діяльності молодших школярів; системне використання вчителем інтерактивних, пошукових і дослідницьких методів навчання; розвиток самостійності учнів у креативній діяльності; наслідування учнями креативної діяльності вчителя) [8, 157].

Так, у дітей молодшого шкільного віку нервові процеси більш рухливі. Завдяки цьому вони швидше змінюють поведінку, пристосовуються до нових умов, легше засвоюють нову діяльність, нестандартно мислять і реагують на виконання творчих завдань, мають розвинену уяву й фантазію. Розвиваються пам'ять, увага, мислення та уява, які є важливими елементами креативності.

Молодший шкільний вік – сенситивний для: формування мотивів навчання, стійких пізнавальних потреб та інтересів; розвитку творчості, креативності і вміння вчитися; розкриття індивідуальних креативних особливостей і розвитку індивідуальних здібностей; розвитку навичок самоконтролю, самоорганізації та саморегуляції.

Отже, молодший шкільний вік є періодом важливих і позитивних змін та перетворень. Тому для розвитку креативності необхідні створити відповідні умови. Спираючись на наукові дослідження Дж. Гілфорда зазначаємо, що розвиток креативності стане можливим за наявності таких умов: створення сприятливої атмосфери для розвитку креативності; уникання критики дитини; сприяння розвитку творчого мислення; удосконалення шкільного середовища для учня (наявність об'єктів для її розвитку і виникнення цікавості до нових предметів); допомога у формулюванні оригінальних ідей; забезпечення можливості для використання нових креативних ідей на практиці; навчання на основі особистого прикладу та креативного підходу до виконання завдання; допомога у формулюванні запитань. Вони актуалізуються на уроках художньо-естетичного циклу.

Уроки мистецтва в початковій школі є “творчою лабораторією” для розвитку креативності здобува-

**РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ
НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

чів освіти. “Дитина по своїй природі – допитливий дослідник, відкривач світу, зазначав В. Сухомлинський, – так нехай перед ним відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих і трепетних звуках, в казці і грі, у власній творчості, в прагненні робити добро людям. Через музику, казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість – вірна дорога до серця дитини” [10, 243].

Проаналізувавши зміст підручників інтегрованого курсу “Мистецтво” (Л. Масол [6] та Л. Кондратова [5]) нами було розроблено серію адаптованих і авторських вправ для розвитку креативності учнів 1 класу з використанням ІКТ. Результати та детальна інформація про них представлені в таблиці 1 “Вправи та завдання для розвитку креативності учнів 1 класу на уроках мистецтва”.

Таблиця 1

Вправи та завдання для розвитку креативності учнів 1 класу на уроках мистецтва

№	Назва	Опис
1	2	3
1	“Художник-імпровізатор”	Послухай музичний твір В. Косенка “Дощик”. Намалюй його на аркуші паперу. Які кольори ти використав/ла? Якої величини крапельки намалював/ла? Поясни. Намалюй за допомогою музичної лабораторії (експеримент “Кандинський”) фантастичний дощик. (Режим доступу: https://musiclab.chromeexperiments.com/Kandinsky/) Зроби припущення, які кольори можна використати. Включивши клавішу play послухай, як він звучить (розроблено відповідно до змісту підручника “Мистецтво” 1 кл.)
2	“Юний композитор”	Розглянь картину А. Куїнджі “Веселка”. Створи мелодію, яка схожа за настроєм до цього твору мистецтва. Запиши ноти до своєї мелодії за допомогою мистецької лабораторії Toy Teathre – Music – Composer. (Режим доступу: https://toytheater.com/composer/) Прослухай. Які емоції у тебе виникли? (розроблено відповідно до змісту підручника “Мистецтво” 1 кл.)
3	“Вокальна імпровізація”	Придумай до віршованих рядків мелодію. “Осінь вже прийшла, Радість принесла Йду до школи я, Радіє вся сім’я!” Поекспериментуй з голосом. Заспівай у нижчому, середньому та високому регістрах. Зіграй придуману мелодію на ксилофоні онлайн за допомогою мобільного застосунку (Режим доступу: https://toytheater.com/xylophone/) Запиши її. Продемонструй однокласникам. (розроблено відповідно до змісту підручника “Мистецтво” 1 кл.)
4	“Кольоровий калейдоскоп”	Обери малюнок та розфарбуй його за номерами добираючи відповідні кольори. Як цей малюнок виглядав би, якби ти використав(ла) не хроматичні, а ахроматичні кольори? Як це вплинуло вплине на твої настрої? Спробуй висунути гіпотезу. Запиши. Добери музичну композицію до створеного тобою малюнку. Запиши її назву. *Чому обрав(ла) саме її? (Для виконання цієї вправи можна використовувати онлайн програму Super Coloring призначена для розвитку креативності школярів початкових класів. Це цікавий застосунок для розвитку творчості, концентрації уваги, моторики та розпізнавання кольорів).
5	“До-мі-солька”	Поекспериментуй. За допомогою мобільної музичної гри Note Works створи до пісні “Я лисичка, я сестричка” елементарний супровід, або імпровізацію. *Використай підручні засоби для створення ритму: олівець, лінійка, ручки, тощо. (Використання пропонованого застосунку спрямоване на розвиток творчих здібностей та креативності під час вивчення нотної грамоти та створення імпровізацій. Цікавим є те, що ноти підписуються буквеними позначками. Учням легко підбирати до пісні елементарний супровід та робити найпростіші імпровізації. (розроблено відповідно до змісту підручника “Мистецтво” 1 кл.)

**РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ
НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Продовження Табл. 1

6	“Кольорова ящірка, яка співає”	Допоможи Ящірці вивчити звучання нот. Запиши на нотному стані за допомогою мобільної навчальної гри Yungle Music. Повправляйся у музичній грамоті. Допоможи їй проспівати кожну ноту. Обери колір до кожної з нот. На аркуші паперу розфарбуй розмальовку, на якій зображено Ящірку тими кольорами, які обрав для відповідних нот. Продемонструй вокальні здібності. Проспівай записані ноти з допомогою Ящірки. Покажи однокласникам малюнок. Цю вправу можна використовувати під час вивчення теми з мистецтва у 1 класі “Сім нот – сім кольорів”.
---	---	--

Не менш цікавою для розвитку креативності є вправа “Дивний архітектор”. Її можна використовувати під час вивчення теми “Дари осені” на уроках мистецтва у 1 класі. Пропонуємо школярам прослухати пісню “Ходить гарбуз по городу”, запропоновану Л. Кондратовою у підручнику “Мистецтво” 1 клас. Після цього просимо школярів вибрати 10 будь-яких предметів, наприклад: гарбуз, огірок, кіт, дерево, комп’ютер, груша, камінь, смартфон. Після цього учні мають намалювати будинок гарбузових родичів з використанням цих речей. До прикладу: двері у вигляді груші, стіл у формі гарбуза, двері у формі смартфона. Далі потрібно заохотити школярів розповісти, як і чому вони поєднали ці предмети. Для зручності проведення цієї вправи пропонуємо вчителю підготувати та роздрукувати заготовки, аби здобувачам освіти було легше виконувати завдання.

На нашу думку, вправа “Хамелеон” також буде цікавою для учнів. Вчитель вибирає будь-яке твердження, що стосується теми уроку, а потім пропонує учням вигадати аргументи “за” чи “проти” цього твердження. Бажано, щоб учні самі вибрали “за” вони чи “проти”.

Суть вправи “Дві ноти-два слова” полягає у тому, що дитина обирає будь-які дві ноти навмання (з підготованих вчителем карток з назвами нот). Потім обирає два слова з різних книжок. Вона повинна побудувати з них речення. Наприклад слова “олівець” та “кіт”, які потім складуться у речення наприклад “Моя подруга подарувала мені олівець на якому намальований кіт”. Після цього проспівати це речення, використовуючи звучання нот, картки яких попередньо витягнув учень.

Дуже схожа вправа грав в асоціації. Так, дітям до прослуханої музичної композиції (до прикладу: “Пасторальна” В. Косенка) пропонують написати 5 слів-характеристик у стовпчик (весела, швидка, енергійна, сумна, грізна, тощо), а навпроти – асоціацію яка першою спала на думку. Доки триває час, відведений на вправу, учні повинні написати асоціацію до кожного слова-характеристики музичної композиції.

Цікавою, з елементами арт-терапії є вправа “Музичний малюнок”. Так, до прикладу, під час слухання музичної композиції “Весело-Сумно” Л. ван

Бетховена вчитель просить першокласників намалювати те, з чим асоціюється у них ця музика не оголошуючи її назву й автора. Можна малювати що завгодно і яким завгодно кольором. Також можна ускладнити це завдання і використати техніку “солоне малювання”. Під час слухання композиції, учні за допомогою клею ПВА малюють малюнок, посипають його сіллю та розмальовують фарбами тих кольорів, які вважають за потрібне.

Отже, серія вправ та завдань для розвитку креативності учнів 1 класу була розроблена відповідно до змістового наповнення підручників з мистецтва (авт. Л. Масол та Л. Кондратова), з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти та сутності категорії “компетентність”.

Висновки. Відтак, трактування поняття “креативність” у наукових джерелах різняться. Однак проаналізувавши пласт наукових досліджень, окреслюємо низку спільних поглядів щодо цього феномена. Так, креативність розглядається як: загальна здатність до творчості; властивість особистості; здатність особистості виходити за межі заданої ситуації, створювати оригінальні цінності; процес прояву власної індивідуальності; характеристика особистості. Отже, креативність учнів 1 класу трактуємо як якісну характеристику школяра, здатного оригінально мислити, генерувати творчі ідеї, виходити за межі запропонованої мистецької ситуації, проявляти індивідуальність у творчій діяльності. Запропоновано структуру креативності учнів 1 класу. Вона включає три компоненти: мистецько-когнітивний (включає креативне мислення і сприйняття); емоційно-мотиваційний (позитивне емоційне ставлення до стійкої потреби у творчій діяльності на уроці мистецтва) та діяльнісно-творчий (означає реалізацію креативних рис здобувача освіти на поведінковому рівні).

Враховавши вікові особливості першокласників та окреслені умови, нами було розроблено низку вправ та завдань для розвитку креативності першокласників. Серед них: “Художник-імпровізатор”, “Юний композитор”, “Вокальна імпровізація”, “Кольоровий калейдоскоп”, “До-мі-солька”, “Кольорова ящірка, яка співає”, “Дивний архітектор”, “Хамелеон”, “Дві ноти – два слова”, “Музичний малюнок”. Деякі з них розроблено з використанням мобільних

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

застосунків та складових музичних лабораторій, тому можуть використовуватися під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Окреслена педагогічна проблема не вичерпує усіх аспектів. Виникає потреба у розширенні серії творчих завдань для розвитку креативності і становить перспективи для подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробйова Т.В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль, 2014. 19 с.
2. Ворожбит-Горбатюк В. Техніки розвитку креативності особистості: історія, тенденції, досвід. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2022. № 6/204. С. 55–59.
3. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *База даних “Законодавство України”*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
4. Закон України “Про освіту” від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Кондратова Л.Г. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальн. середн. освіти. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 144 с.
6. Масол Л. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальн. середн. освіти. Київ : Генеза, 2018. 144 с.
7. Павленко В.В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвитку. *Педагогічна інновація. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. 2015. № 23. С. 15–21.
8. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2015. С. 152–158.
9. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
10. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю. Київ : Рад. шк., 1988. 304 с.
11. Танабаш Л. Креативність або творчі здібності. *Математика в школах України*. 2018. № 11. С. 8–10.
12. Guilford Y.P. The nature of humane intelligence. N.Y., 1967.
13. PISA-2021: рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення (чорновий варіант, третя редакція) / перекл. з англ. К. Шумової; наукове редагування Т. Вакуленко та ін. Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2022. 131 с.

REFERENCES

1. Vorobyov, T.V. (2014). Formuvannya kreatyvnykh zdbnostei molodshykh shkolariv u protsesi rozv'iazannia navchalnykh zavdan [Formation of creative abilities of younger schoolchildren in the process of solving educational tasks]. *Extended abstract of candidate's thesis*. 19 p. [in Ukrainian].
2. Vorozhbyt-Horbatyuk, V. (2022). Techniky rozvytku kreatyvnosti: istoriya, tendenzii, dosvid [Techniques for the development of personal creativity: history, trends, experience]. *“Youth and market”*. *Monthly scientific-pedagogical journal*. Drogobych, Vol. 6/204. pp. 162–168. [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi standart pochatkovoyi osviti [State standard of primary education]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainyini vid 21 lyutogo 2018 r. № 87. *Baza danih “Zakonodavstvo Ukrainyini”*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [Law of Ukraine “About Education”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
5. Kondratova, L.H. Mystetstvo [Art]. Ternopil. [in Ukrainian].
6. Masol, L. Mystetstvo [Art]. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Pavlenko, V. (2015). Kreatyvnist: sutnist, struktura, zakonmirmosti formuvannia i rozvytku [Creativity: essence, structure, patterns of formation and development]. *“Pedagogical innovations. Pedagogical education: Theory and practice. Psychology. Pedagogy”*: Collection of scientific papers. Vol. 23, pp. 15–21. [in Ukrainian].
8. Pavlenko, V. (2015). Rozvytok kreatyvnosti molodshykh shkolariv yak pedahohichna problema [Development of creativity of younger schoolchildren as a pedagogical problem]. Kyiv: Institute of Innovative Technologies and Content of Education of the Ministry of Education and Culture of Ukraine. pp. 152–158. [in Ukrainian].
9. Sysoyeva, S. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti [Basics of pedagogical creativity]. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Sukhomlynskyi, V.O. (1988). Sto porad uchytelevi [One hundred tips for the teacher]. Kyiv, 304 p. [in Ukrainian].
11. Tanabash, L. (2018). Kreatyvnist abo tvorchi zdbnosti [Creativity or creative abilities]. Kyiv, Vol. 11. pp. 8–10. [in Ukrainian].
12. Guilford, Y.P. (1967). The nature of humane intelligence. N.Y. [in English].
13. PISA-2021: ramkovyi dokument shchodo otsiniuvannia kreatyvnoho myslennia (chornovyi variant, tretia redaktsiia) [Framework document on assessment of creative thinking]. Translation from English K. Shumova; (Ed.). T. Vakulenko et al. Kyiv, 131 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.10.2023

“В силу самої своєї природи наука і логічне мислення ніколи не здатні судити, що можливо, а що – ні. Їх єдине призначення – пояснювати те, що було зафіксовано досвідом і спостереженнями”.

Рудольф Штайнер
австрійський вчений, філософ

